

I/I Periódusos rendszer

① Megfigyelés: vannak olyan egymástól különböző atomok, melyek kémiai reakciókban hasonlóan viselkednek.

pl: nemesgázok: He, Ne, Ar, ... (nem vesznek részt kémiai kötésben)

pl: C, Si, Ge: gyémánt-szerkezetben kristályosodnak

② csoportok (oszlók a per. rn.-ben): hasonló "elektron szerkezet"

③ elektron szerkezet ← energiaminimumra törekvés
 ↙ Pauli-féle kizárási elv

④ Pauli-elv: egy elektronállapotot max. egy elektron tölthet be

⑤ pl: He: $\left. \begin{array}{l} \text{mag: } 2p^+, 2n^0 \\ 2e^- \end{array} \right\}$ (van más izotópjára is: $2p^+, 1n^0$)

^3He : 0,0002%

^4He : 99,9998%

Mi az alapállapotú elektron szerkezet?

Mi az alapállapotú energia?

Mi az alapállapot degenerációs foka?

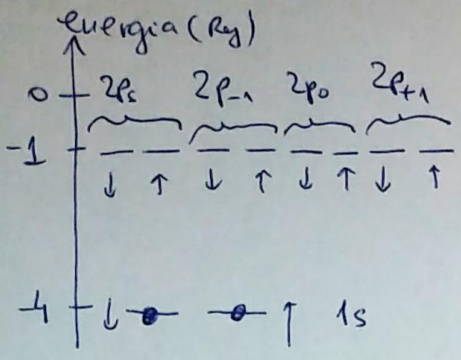
Mi az első gerjentes állapot degenerációs foka?

⑥ Válaszolj a H-atom megoldásából (e-e-kész nélkül)

$$\text{He: } -\frac{\hbar^2}{2m_e} \Delta \psi(r) - \frac{(2e)^2}{4\pi\epsilon_0 r} \psi(r) = E \psi(r)$$

$$\Rightarrow E_n^{(\text{He})} = -\frac{1}{2} \frac{m(2e^2)^2}{(4\pi\epsilon_0)^2 \hbar^2} \frac{1}{n^2} = -4Ry \frac{1}{n^2}$$

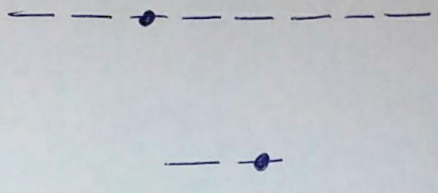

alapállapotú elektronok.

$$E_{\text{alop}} = -4Ry - 4Ry = -8Ry$$

degeneráció: $1 \times$

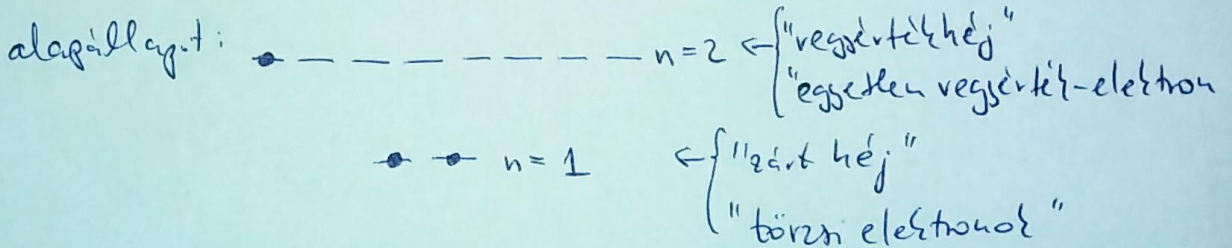
első gerjesztett állapot (pl.)

$$E_{\text{első gerj}} = -4Ry - 1Ry = -5Ry$$

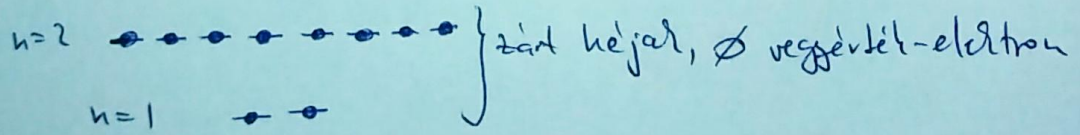
deg: $\times(2 \times 8) = \times 16$

⑦ ezek csak becslések; pontosabb eredmény: e-e-kész figyelembevételével

⑧ Li: $3p^+, 3e^-$ (litium)
 (izotóposok: ${}^6\text{Li}$ 5% $3n^0$
 ${}^7\text{Li}$ 95% $4n^0$)

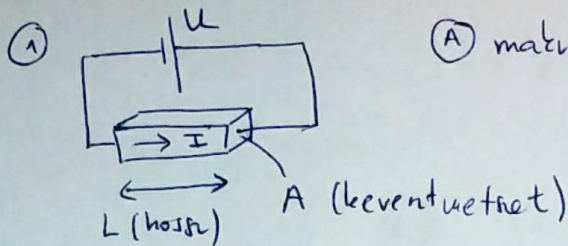
⑨ Ne: $10p^+, 10e^-$ (neon)
 (izotóposok: ${}^{20}\text{Ne}$ 90,48% $10n^0$
 ${}^{21}\text{Ne}$ 0,27% $11n^0$
 ${}^{22}\text{Ne}$ 9,25% $12n^0$)

⑩ következtetés: H és Li hasonlók
 He és Ne hasonlók
 ...

II. Elektronok kristálys szilárdtestekben

(#/A) Elektromos vezetés fémekben: a klasszikus Drude-modell

Ⓐ makroszkopikus (integrális) Ohm-törvény:

$$R = \frac{U}{I}$$

ellenállás

↑ feszültség

← áram

Ⓑ mikroszkopikus (differenciális) Ohm-törvény:

$$j = \sigma \cdot E$$

áramsűrűség ($\frac{I}{A}$)

↑ fajlagos vezetőképesség

↑ elektromos térerősség ($\frac{U}{L}$)

$$(3D: [j] = \frac{A}{m^2})$$

Ⓒ geometriai Ohm-törvény: $R = \rho \cdot \frac{L}{A}$

↑ fajlagos ellenállás, $\rho = \frac{1}{\sigma}$

→ pl. Cu (réz): $17 \text{ n}\Omega \cdot \text{m}$

② elemi fémek, pl. Li: $3e^-$ { 1 vegyérték-e → vezetési e^- (ve)
2 töltési e^- → nem vezet

③ Drude-modell feltevései

(i) ve-ok klasszikus mechanika szerint mozognak

(ii) ve-okat E-tér gyorsítja

(iii) ve-ok sűrűsége n_e , $[n_e] = 1/m^3$

(iv) ve-ok átlagosan τ időnként ütköznek, véletlenszerűen irányt váltanak, átlagsebességük nullázódik.

(τ : "ütközési idő", "relaxációs idő")

④ cél (fajlagos vezetőképesség a Drude-modellben):

$$\sigma = \frac{n_e e^2 \tau}{m_e}$$

"drift-sebesség"

biz: • mikroszkopikus Ohm-tör: $\sigma = \frac{j}{E} = \frac{-en_e v_{\text{drift}}}{E}$

• $v_{\text{drift}} = ?$ Newton II, gyorsuló-csillapító mozgás

$$m_e a = F \rightarrow m_e \dot{v} = -eE - \gamma v \rightarrow \text{stacionárius áll: } \rightarrow 0 = -eE - \gamma v$$

$$\rightarrow v_{\text{drift}} = \frac{-eE}{\gamma} \rightarrow \sigma = \frac{n_e e^2}{\gamma}$$

• γ és τ kapcsolata? csillapítás: $m_e \dot{v} = -\gamma v \rightarrow v(t) = v_0 e^{-\frac{\gamma}{m_e} t}$

tehát $\tau = \frac{m_e}{\gamma}$, ezért $\sigma = \frac{n_e e^2 \tau}{m_e}$ ✓

⑤ diszusszió: (i) $\sigma \propto n_e$: több e^- , jobb vezetőképesség

(ii) $\sigma \propto \tau$: ritkább ütközés, jobb vezetőképesség

(iii) hőmérsékletfüggés? pl. τ -n kerentül

magasabb $T \rightarrow$ intenzívebb rácsrezgések $\rightarrow$

$\rightarrow$ erősebb szóródás $\rightarrow$ rövidebb $\tau \rightarrow$ rosszabb vezetőképesség

(pl: Cu: $\rho(77K) \approx 2 \text{ n}\Omega \cdot \text{m}$, $\rho(273K) \approx 17 \text{ n}\Omega \cdot \text{m}$)

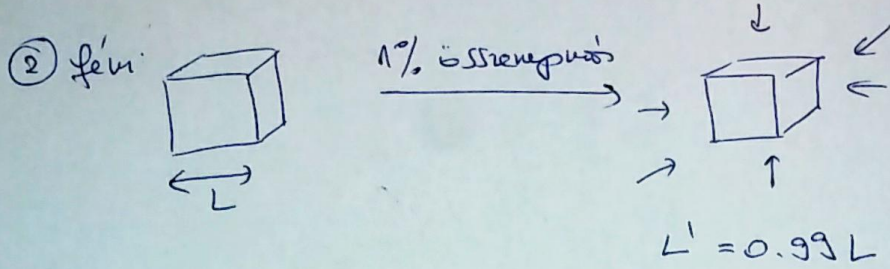
(felvezetőkben n_e is T -függő)

(iv) Drude-modell: egyszerű, szemléletes, de messze van a valóságtól;

kvantummechanikai leírás szükséges

II/B Geometriai piezorezitivitás

① összenyomás / téglés hatására a fém ellenállása megváltozhat
→ nyomás, erő által kiváltott elektronok jelle

ellenállás: R

kérdés: $R' = ?$

valón: $R = \rho \cdot \frac{L}{A} = \frac{1}{\sigma} \cdot \frac{L}{A} = \frac{1}{\frac{n_e e^2 \tau}{m_e}} \cdot \frac{L}{A} = \frac{m_e L}{n_e e^2 \tau A} = \frac{m_e L^2}{n_e e^2 \tau}$

↑
geom. Ohm-tör

↑
Drude

$$R' = \frac{m_e L'^2}{n_e e^2 \tau} = \frac{m_e (1-\epsilon)^2 L^2}{n_e e^2 \tau} \approx \frac{m_e L^2}{n_e e^2 \tau} (1-2\epsilon) \approx 0.98R$$

1% összenyomás hatására R kb. 2%-kal csökken.